

Backsvalan i Skåne 1994

The Sand Martin Riparia riparia in Scania 1994

Kenneth Bengtsson

Med hjälp av lokalklubbar och fågelskådare i allmänhet har en stor del av de skånska backsvalekolonierna inventerats under sommaren 1994. Inventeringen utgick ifrån en vilja att titta närmare på artens status och villkor i täkter, huvudsakligen grus- och sandtäckter, varför tyngdpunkten på besökta kolonier ligger i just denna typ av lokaler.

Metodik

Från länsstyrelserna fick vi uppgifter om befintliga täkter i de två länen. Av dessa valdes 139 ut för besök. Tyvärr var listorna inte helt aktuella, flera täkter var sedan länge återställda, andra ännu inte ens påbörjade. Av olika anledningar blev dessutom inte alla de 139 täkterna besökta under säsongen. Totalt besöktes 88 av dessa och till denna summa tillkommer 72 andra, spontant rapporterade lokaler, även dessa till stor del i form av täkter. Förutom täkter har det inkommit uppgifter från å- och strandbrinkar, grusupplag och jordhögar samt nedlagda kalkbrott. Den kom-

munvisa täckningen blev tyvärr ganska ojämn med de sämst täckta områdena i den norra delen av landskapet – från väst till öst.

Inventerarna ombads att rapportera samtliga befintliga håll i kolonin och om möjligt också en skattning av antalet häckande par. I de fall inventeraren angett uppgift om antalet faktiskt häckande par har givetvis denna summa använts i slutredovisningen. I andra fall har vi räknat med att 65% av det totala antalet bohål hyst häckande svalor. Inventeringen var aldrig avsedd att bli heltäckande utan föresatsen var alltså att utröna backsvalornas villkor i

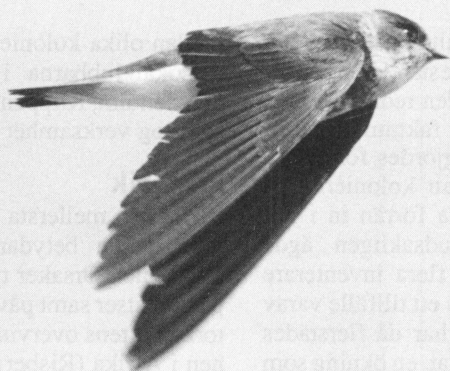

Foto: John Larsen

Tabell 1. Antalet besökta lokaler, bohål och par i resp. kommun.
Number of localities, nests and pairs in the different municipalities.

Kommun	Besökta lokaler	Antalet bohål	Antalet par
Bjuv	4	110	60
Bromölla	2	361	235
Burlöv	1	45	30
Eslöv	6	419	357
Hässleholm	20	1433	951
Hörby	1	171	161
Höör	7	102	91
Klippan	8	393	208
Kristianstad	29	2163	1453
Kävlinge	7	339	284
Landskrona	1	1165	725
Lomma	1	0	0
Lund	5	492	413
Malmö	3	516	363
Simrishamn	9	362	114
Sjöbo	7	1026	885
Skurup	3	302	211
Staffanstorps	1	62	40
Svalöv	1	0	0
Svedala	3	612	395
Tomelilla	10	95	70
Trelleborg	4	529	349
Ystad	12	901	398
Vellinge	3	134	87
Åstorp	1	300	260
Ängelholm	5	885	578
Örkelljunga	2	40	17
Östra Göinge	4	213	134
Totalt	160	13170	8869

Foto: Jan Elmelid/N

täkterna. Dock blev slutresultatet så pass bra att vi fått en hyfsad bild av beståndet. Svagheterna i materialet består av den redan nämnda ojämna täckningen samt det faktum att besöken i täkterna till stor del gjordes för tidigt. Den kyliga våren innebar att kolonierna på många håll inte var fullsatta förrän in i juli medan inventeringen huvudsakligen ägde rum 10-25 juni. Dock har flera inventerare besökt kolonierna vid fler än ett tillfälle varav några in i juli månad. Det har då flerstädes visat sig att antalet håll har ökat, en ökning som dock till viss del kan bero på omflyttning

mellan olika kolonier.

Lokalklubbarna i Kristianstad/Bromölla, Hässleholm, Klippan, Sydost och Lund tackas för idog verksamhet och snabb rapportering.

Historik

Södra och mellersta Sveriges backsvalor har vidlåtits en betydande tillbakagång sedan 1960-talet. Orsaker till detta påstås vara brist på boplatser samt påverkan av återkommande torka i artens övervintringsområde i Sahelzonen i Afrika (Risberg).

Materialet från atlasinventeringen (*Anser*

26:248) visade på säker förekomst av backsvala i 249 rutor och möjlig eller trolig förekomst i ytterligare 68 rutor, alltså totalt 317 rutor. Man uppskattade då att landskapet hyste 10 000 - 15 000 par backsvala i början av 80-talet. Vi kan nog räkna med att den högre siffran låg närmast sanningen.

Nordöstra Skånes Fågelklubbs inventeringar i Kristianstads och Bromölla kommuner 1979 resp. 1989 (Waldemarsson) gav resultatet 2000 resp. 1625 par på 31 resp. 32 lokaler. Årets inventering av de två kommunerna visade 1688 par på 31 lokaler, alltså en tillsynes stabil stam under senaste 5-årsperioden.

Årlig inventering 90-94 av Sjöbo kommuns kolonier visar med siffreraden 957-882-1131-1174-1026 bohål, också en tämligen stabil stam under 90-talet (Odén).

Resultat

Årets inventering gav totalt 8869 par på de 117 lokaler som hyste häckande svalor. Eftersom åtskilliga lokaler förblivit oinventerade måste det faktiska antalet häckande par vara betydligt högre. Om vi jämför våra 117 lokaler med atlasinventeringen som visade på säker häckning i 249 rutor så är det nog ingen våldsam gissning att de 15 000 paren sedan början på 80-talet till stor del finns kvar idag. Dock skall vi ha i minnet att det numera finns långt färre grustag pga. koncentrationen av täktverksamhet.

Från Båstads, Helsingborgs, Höganäs, Osby och Perstorps kommuner har inga rapporter inkommit.

Storlek på kolonier

Av de 160 besökta lokalerna befanns 43 vara obebodda. De andra varierade från under 10 par upp till den största, bosättningen längs 5 km strandbranter på Ven, med 725 par (trots rapporterad halvering under de senaste åren).

Koloniernas storlek redovisas i tab. 2.

Tabell 2. Kolonistorlek. Size of colonies

Par	0	-10	-25	-50	-100	-150	-200	-300	-524	-725
Kol	43	21	26	23	21	10	2	12	1	1

Hot

Allt svalorna utsätts för diverse hot i såväl täkter som övriga kolonier är givetvis ingen överraskning – det tillhör fåglars vardag. Ett hot – lärkfalken – tar sig t.ex. dagligen en eller flera individer ur några kolonier. Vi kan inte finna att hoten mot arten är överdrivet allvarliga om än ibland betänkliga. Antalet positivt inställda ägare och brukare till täkterna verkar glädjande nog vara ganska stort. Flera inventerare rapporterar om att "svalorna får var ifred under häckningen" och att "ny brant har tagits upp till svalorna i år". En platschef hade t.o.m. ändrat den privata vägens läge i täkten för att rädda ett mindre strandpiparebo! Dock finns det alltså hot och det största är nog trots allt det aktiva arbetet i täkten. Återställning av täkten efter avslutad verksamhet samt predation av grävling är andra allvarliga hot mot kolonierna. Ett något udda hot meddelades från en lokal i Klippan. En täktägare hade noterat hur traktens korpar lärt sig att utnyttja de unga backsvalornas utträde ur bohålen. Sittande på bobrantens "tak" inväntade korparna de unga svalornas kliv ut i världen, varvid de snabbt försåg sig med så många som möjligt. Sannolikt rör det sig till stor del om utkastade, döda eller halvdöda ungar, som det finns en hel del av i vissa kolonier.

Tabell 3. Rapporterade hot

Possible threats for colonies in quarries

Återställning	Closing of quarry	5
Igenväxning	Overgrowth	4
Aktiv täkt	Active quarry	4
Badgäster	Bathers	4
Rasrisk	Risk of slides	4
Grävling	Badger	4
MC-träning	MC-training	3
Dålig erosion (kust)	Erosion	2
Omvandling till sjö	Rebuilding as lake	2
Soptipp	Garbage dump	2
Lerduveskytte	Skeet-shooting	1
Skyfall	Heavy rain	1
Räv	Fox	1
Rallykörning	Motorcar-race	1
Vattenfyllning	Filling by water	1
Framrinnande grundvatten	Groundwater	1
Argsint gubbe intill	Angry man as neighbour	1
Hundrastning	Dogs	1
Korp	Raven	1

Återställning

Ett problem med täktverksamhet är vad som händer då denna upphör. I samband med tillståndsgivning upprättas nämligen en återställningsplan som sedan skall följas då täkten upphör. Ibland blir det en sjö av täkthålet och ibland blir det en flack yta som ofta planteras med gran. Denna återställning sker vanligen med automatik och för det mesta utan minsta tanke på om området har utvecklats till en förnäm fågellokal åt såväl svalor som andra arter. Det hela kan sammanfattas med inventeraren Mats Arups ord angående en f.d. täkt i Kävinge kommun som förut hade hyst "massor" med svalor. "I vissa fall är reglerna om att återställa dagbrott o.dyl. negativa för vissa arter. Går detta att påverka på något vis?"

Låt oss titta närmare på detta framöver! Kanske kunde lokalklubbar, eller andra intresserade, "leasa" en brant i pågående eller avslutad täkt och varje vår skrapa till en lämplig brant åt svalor. Ett annat alternativ vore att få kommunen eller annan villig person att placera en jord- eller grusbunke på lämplig

plats och ånyo fasa till en brant inför häckningssäsongen - ett slags holkbygge åt back-svalorna. Det behöver inte vara några jätteanläggningar, en vägg på 10 m² kan hysa många svalpar.

Förnäma lokaler

Den största "kolonin" befanns alltså vara den 725 par stora bosättningen på Ven. Den naturliga erosionen i branterna på ön har emellertid varit dålig under senare år varför bosättningen har halverats sedan 1991. Som god tvåa kommer kolonin vid Bäckaskog utanför Kristianstad med 524 häckande par. Det rapporteras att "grushålan sköts föredömligt med ny brant i SV delen varje vår. Finns möjligheter till fler sådana branter." 1989 hyste kolonin > 400 par (Waldemarsson).

Andra goda lokaler med beräknat antal häckpar visas i tab. 4.

Foto: Jan Elmelid/N

Foto: Bengt Bengtsson

Tabell 4. De bästa lokalerna. *The best localities.*

Hillarp/Tåstarp-Ängelholm	300
Fyleverken-Sjöbo	280
Limhamns kalkbrott-Malmö	271
Kvidingefältet-Åstorp	260
Maglarp-Trelleborg	260
Snåarp-Kristianstad	242
Östad-Bromölla	235
Järavallen-Kävlinge	235
Vinninge-Svedala	225
Förslöv-Ängelholm	220
Krutladan-Lund	215

Backsvalan visar ibland upp stora beståndsfuktuationer. Orsaker till detta är bl.a. problem under flyttning och övervintring. Den minskning som stora delar av de nordeuropeiska populationerna har visat sedan 60-talet påstås alltså till stor del bero på problem under övervintringen i Sahelområdet i Afrika. En orsak till svängningarna är att antalet honor med jämna mellanrum kollapsar! I de fall svalorna producerar 2 eller 3 kullar är det nämligen honan som parar sig med en ny, tidigare oparad hane, medan den förra hannen följer ungarna och därefter beger sig av

mot söder. Denna ojämna arbetsfördelning innebär uppenbarligen att honorna efter en lång häckningssäsong är sämre rustade inför höstflyttning och dåliga vinterförhållanden, och att de därmed ibland omkommer i stort antal under höst och vinter (Christer Persson muntl.).

Årets inventering ger inte något besked om backsvalans häckningsframgång. Kanske kan denna ändå anses som mycket god och sammanfattas av några ord från Christer Persson, den verkliga backsvaleexperten: "Under mina 30 år ihop med backsvalor har jag aldrig förut sett en sådan otrolig reproduktion. Dom formigen sprutade ut ungar och tre kullar förekom i många kolonier". Förutsättningar för en betydligt större backsvalepopulation under 1995 finns alltså – om nu inte de gamla honorna kollapsar efter den långa häckningssäsongen. Det vore i vilket fall som helst intressant och av stort värde att titta närmare på de förnämligaste lokalerna nästa år och jämföra med årets siffror. Hinner vi det?

Stort tack till sommarens alla inventerare och övriga inblandade. Vidare till Christer Persson som förmedlare av kunskap och för synpunkter på manus.

Referenser

Odén: *Stenknäcken* 6-93.

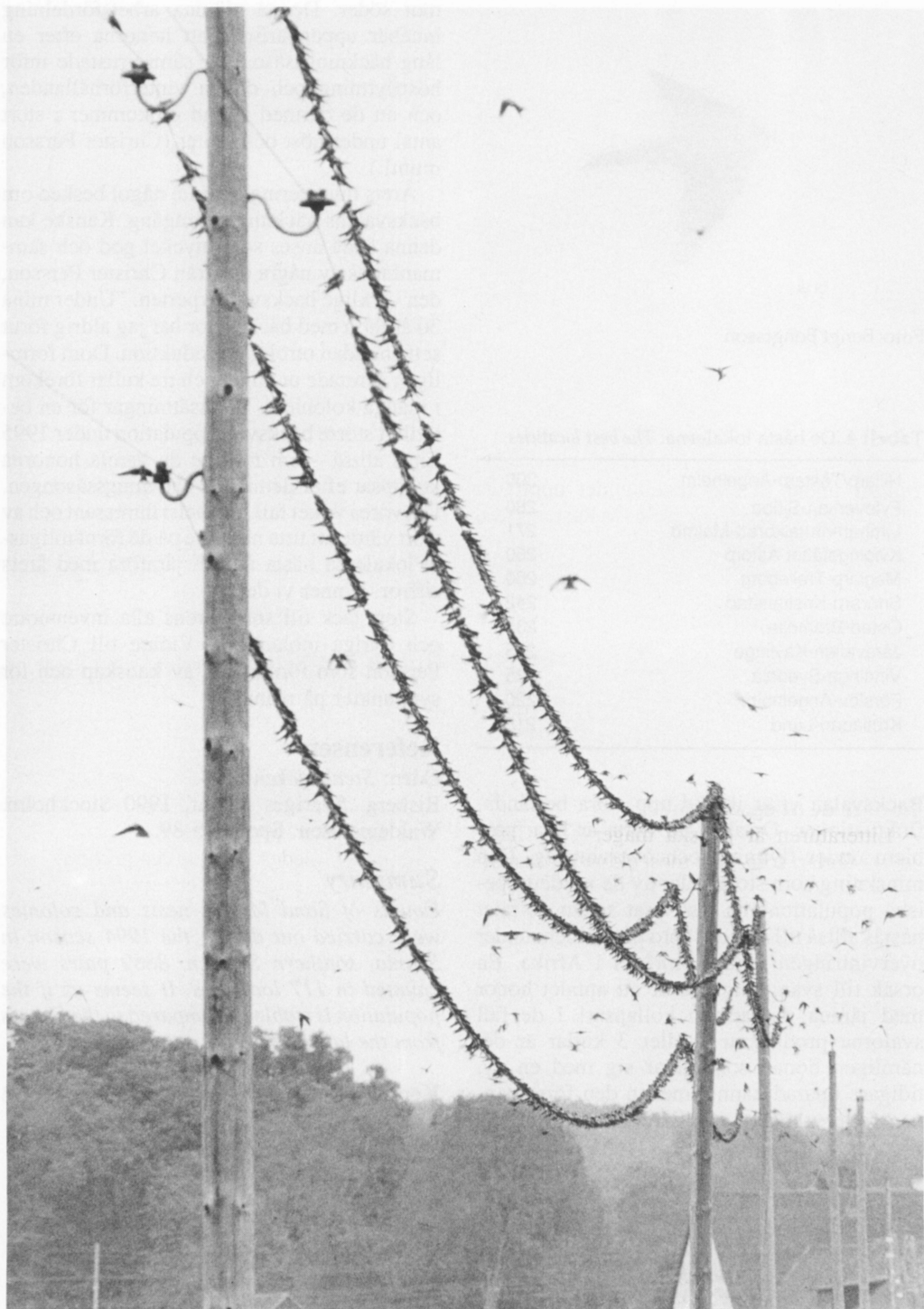
Risberg: *Sveriges Fåglar*, 1990 Stockholm.

Waldemarsson: *Spoven* 5-89.

Summary

Counts of Sand Martin nests and colonies were carried out during the 1994 season in Scania, southern Sweden. 8869 pairs were counted in 117 localities. It seems as if the population is stable as compared to the figures from the late 80's.

Kenneth Bengtsson, Grönvägen 5 B, 232 32 Arlöv.

Backsvalor vid Ringsjön. Foto: Jan Elmelid/N